

ROLA INFORMACJI W ZARZĄDZANIU RYZYKIEM CENOWYM W ROLNICTWIE W WYBRANYCH GMINACH WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO¹

Magdalena Śmiglak, Anna J. Zielińska
Akademia Rolnicza w Poznaniu

Streszczenie. Celem badań przedstawionych w artykule było określenie, jaką rolę w zarządzaniu ryzykiem cenowym w rolnictwie pełni informacja: czy rolnicy mają dostateczny zasób informacji rynkowej, skąd ją pozyskują oraz czy posiadana informacja jest przez nich wykorzystana do zarządzania ryzykiem cenowym. Dane źródłowe zostały zebrane wśród 60 rolników indywidualnych województwa wielkopolskiego w latach 2002–2003. Badaniem objęto rolników posiadających gospodarstwa powyżej 15 ha oraz prowadzących produkcję towarową. Podstawowym narzędziem badawczym był ustrukturyzowany kwestionariusz ankietowy zawierający pytania zamknięte i otwarte. Wyniki badań wskazują, że rolnicy dysponują niewielką informacją w zakresie zarządzania ryzykiem, a w szczególności brakuje im wiedzy na temat konieczności pozyskiwania wiedzy rynkowej w celu zabezpieczenia przyszłych dochodów i możliwości dalszego rozwoju działalności. Niepokojący jest fakt nieświadomości znaczenia informacji w podejmowaniu decyzji gospodarczych przez rolników. Nie szukają oni innych niż powszechnie dostępne, standardowe źródła informacji, takie jak prasa, radio i telewizja. Tylko kilku skorzystało z nowoczesnych źródeł informacji, takich jak Internet czy wyspecjalizowane firmy konsultingowe. Jednocześnie respondenci wskazali na to, że cena jest dla nich najważniejszym czynnikiem decyzyjnym, co potwierdza konieczność prowadzenia dalszych badań w tym zakresie.

Słowa kluczowe: informacja, cena, zarządzanie ryzykiem cenowym

WSTĘP

Pojęcie informacji jest definiowane różnorodnie w zależności od sposobu ujmowania (modelowania) rzeczywistości. Nie da się jednak zaprzeczyć, że informacja jest bezwzględnie konieczna do życia [Zielone Brygady 1999].

Adres do korespondencji – Corresponding author: Magdalena Śmiglak, Anna J. Zielińska, Akademia Rolnicza w Poznaniu, Katedra Ekonomiki i Gospodarki Żywnościowej, ul. Wojska Polskiego 28, 60-637 Poznań, tel. (061) 846 61 01, e-mail: smiglak@au.poznan.pl; anna.julia@poczta.fm

¹Do artykułu wykorzystano dane uzyskane w ramach projektu badawczego nr IH02C04927 finansowanego przez KBN.

Każdy system społeczno-ekonomiczny powinien zapewniać podmiotom swobodny dostęp do informacji w nieograniczonym czasie. Informacja nie jest zasobem naturalnym, takim jak np. powietrze (czyli tzw. non-produced assets), lecz jest zawsze wynikiem procesu informacyjnego, może być jednak uznawana za dobro wolne [Oleński 2000]. Przykładem instytucji, która gromadzi, przetwarza i udostępnia informacje użytkownikom może być Zespół Monitoringu Zagranicznych Rynków Rolnych (FAMMU), którego celem działania jest prowadzenie ciągłych analiz systemu podaży-popytu na głównych międzynarodowych rynkach produktów rolno-spożywczych, ze szczególnym uwzględnieniem regulowanych rynków Unii Europejskiej, i oceny wpływu tych wydarzeń na rynek krajowy. Wyniki analiz, raportów i prognoz udostępniane są na bieżąco i rozpowszechniane za pośrednictwem wszystkich dostępnych form: online, e-mailem, drogą pocztową. Analizy dotyczące krajowego rynku rolnego są poszerzone o współpracę z Agencją Rynku Rolnego, GISiPAR, Krajową Rolniczą Informacją Rynkową oraz wymianą danych giełd towarowych [Fundacja... 2005]. Informacja o ekonomicznej istocie ryzyka rynkowego jest coraz bardziej znana dzięki szerokiej akcji marketingowej giełd i banków oferujących głównie finansowe instrumenty zarządzania ryzykiem, przede wszystkim ryzykiem kursowym i stopą procentową. Rolnicy nie wykorzystują jej jako bezpośredniej formy zabezpieczenia cenowego. Ryzyko cenowe – jako ryzyko skutków niekorzystnych zmian cen – jest związane z istotą rynku. Wynika ono ze zmienności popytu i podaży, na co składa się wiele wzajemnych sprzężonych i autonomicznych uwarunkowań o charakterze ekonomicznym, instytucjonalnym, przyrodniczym, psychologiczno-społecznym, losowym itp.

Każdy rolnik prowadzący działalność musi podejmować wiele racjonalnych decyzji, których podstawę stanowi informacja rynkowa. W związku z ciągłymi zmianami zachodzącymi na rynku producenci rolni muszą liczyć się z ryzykiem, jakie niosą za sobą podejmowane przez nich decyzje. Głównym celem badań było zbadanie roli informacji w zarządzaniu ryzykiem cenowym w rolnictwie oraz uzyskanie odpowiedzi na poniższe pytania:

1. Czy badani respondenci dysponują dostatecznymi zasobami informacji rynkowej?
2. Skąd je pozyskują?
3. Czy pozyskane w ten sposób informacje wykorzystują do zarządzania ryzykiem cenowym?

Niewykorzystywanie posiadanych oraz brak potrzeby pogłębiania istniejących źródeł informacji rynkowej przez rolników podaje w wątpliwość dysponowanie przez nich takim stanem wiedzy, który umożliwiałby im podejmowanie najbardziej optymalnych decyzji dotyczących zarządzania ryzykiem cenowym.

METODA BADAŃ

Badania mają charakter pilotażowy i zostały przeprowadzone na populacji 60 indywidualnych gospodarstw rolnych w Wielkopolsce w latach 2002–2003. Zebrane informacje poddano analizie, a następnie opisano przy zastosowaniu metody statystyki opisowej (klasyczne miary zmienności – średnia arytmetyczna).

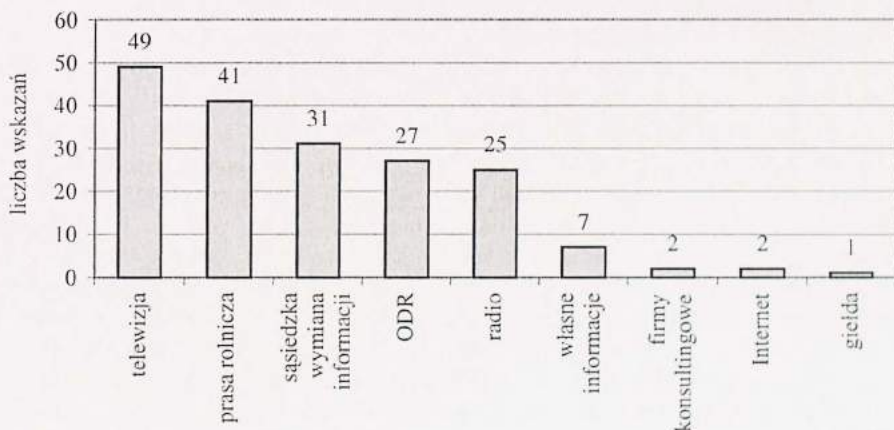
Dobór gospodarstw rolnych do badań był celowy, co oznacza, że świadomie typowano jednostki do próby. Jako kryteria doboru przyjęto powierzchnię gospodarstwa minimum 15 ha oraz prowadzenie produkcji towarowej.

Do przeprowadzenia badań wykorzystano metodę wywiadu osobistego przy użyciu opracowanego przez autorki kwestionariusza ankiet, zawierającego pytania zarówno otwarte, jak i zamknięte.

GLÓWNE ŹRÓDŁA POZYSKIWANIA INFORMACJI RYNKOWEJ

Rzetelna informacja oraz szeroki i szybki do niej dostęp są podstawą prawidłowo funkcjonującego wolnego rynku. Dostarczenie dokładnej informacji rynkowej pomaga rolnikowi podjąć właściwe decyzje produkcyjne [Sznajder i in. 1997].

Rolnicy cały czas śledzą informacje o rynku, ponieważ dowiadując się o tendencjach rynkowych, mogą zaplanować swoją produkcję. Badanym respondentom zadano pytanie, skąd najczęściej czerpią informacje, które wykorzystują w procesie podejmowania decyzji. Każdy z badanych wskazał jednocześnie na kilka źródeł (rys. 1). Jak wynika z badania, najwięcej (81,7%) respondentów stwierdziło, iż uzyskuje potrzebne im informacje z programów telewizyjnych, natomiast 68,4% z prasy rolniczej. W 51,7% badanych gospodarstw źródłem informacji byli sąsiedzi, a w 45% ośrodek doradztwa rolniczego. W 41,7% spośród badanych gospodarstw formą pozyskania wiadomości było radio, a w 11,7% własne informacje. Tylko 3,4% respondentów wskazało na wyspecjalizowane firmy konsultingowe oraz Internet, a 1,7% na pomoc giełdy.

Rys. 1. Główne źródła informacji rynkowej

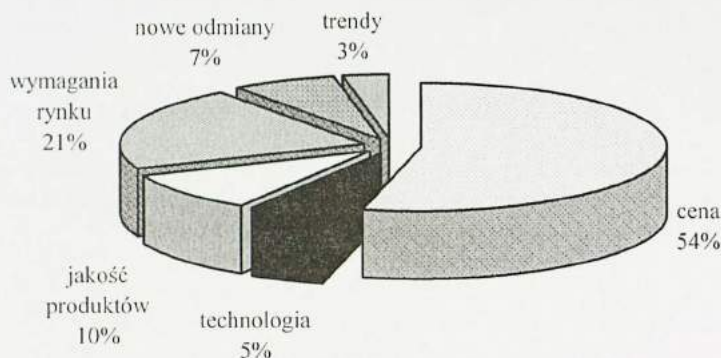
Fig. 1. Main sources of market information

Źródło: Badania własne.

Source: Own research.

Kolejne zagadnienie, o które zapytano ankietowanych, to określenie, jakich informacji potrzebują, aby podjąć decyzję (rys. 2). Ponad połowa respondentów (54%) zgodnie uważała, że jest im potrzebna informacja o cenie. Drugie w kolejności pod względem

ważności okazały się wiadomości o wymaganiach rynku (21%). Informacje dotyczące jakości produktów wskazało 10% badanych, natomiast nowe odmiany 7%. Najmniej istotnymi czynnikami okazały się wiadomości o technologii (5%) oraz trendach w obrocie (3%).

Rys. 2. Wpływ poszczególnych czynników na podejmowanie decyzji

Fig. 2. Influence of chosen factors on decision making

Źródło: Badania własne.

Source: Own research.

Towary wyprodukowane przez rolników muszą spełniać wymogi rynku zarówno pod względem jakości, jak i ilości oraz asortymentu. Przystąpienie Polski do struktur unijnych oznacza m.in. konieczność dostosowania się do ustalonych wcześniej zasad wspólnej organizacji rynku. Jednym z istotnych elementów funkcjonowania tego rynku są wspólne standardy jakościowe. Głównym celem ich wprowadzenia było dostosowanie wielkości produkcji do popytu oraz wyeliminowanie z rynku produktów o niezadawalającej jakości, stworzenie warunków uczciwej wymiany handlowej, ułatwienie obrotu dzięki transakcjom giełdowym. Wymuszenie na producentach rolnych standardów w dużej mierze służy poprawie opłacalności produkcji. Wyższa jakość zwiększa szansę na wygranie walki konkurencyjnej, a także na uzyskanie wyższych cen produkowanych towarów.

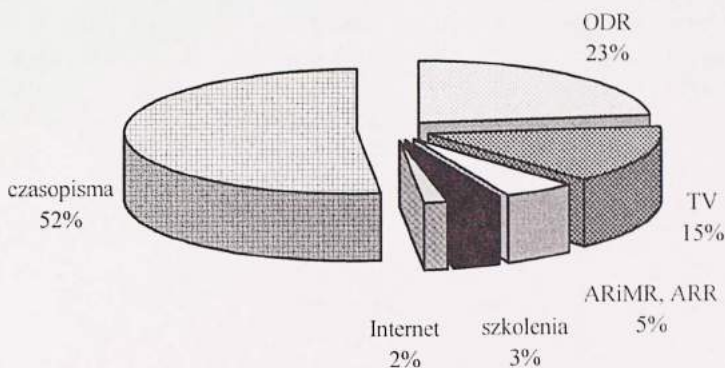
Rolników zapytano również o to, czy towary produkowane w gospodarstwie są standaryzowane według norm UE oraz skąd czerpią informacje na temat standardów jakościowych (rys. 3). Ponad połowa (52%) ankietowanych odpowiedziała, że towary są standaryzowane, a informacje najczęściej czerpią z książek i czasopism rolniczych. W 23% gospodarstw wskazano na ośrodki doradztwa rolniczego, w 15% telewizję. Jedynie 5% badanych korzysta z informacji ARiMR oraz ARR, 3% respondentów korzysta ze szkoleń, a tylko 2% z Internetu.

W badanych podmiotach do towarów najbardziej odpowiadających standardom rynkowym należą buraki cukrowe, tuczniki, pszenica konsumpcyjna oraz mleko.

Ostatnim pytaniem zadany respondentom było to, czy znają rynkowe instrumenty zarządzania ryzykiem cenowym (rys. 4).

W grupie ankietowanych producentów rolnych 5% słyszało o transakcjach terminowych dostawnych. Większości z respondentów kojarzyły się one z umowami kontrakta-

cyjnymi. Znajomość transakcji terminowych przyszłościowych zadeklarowało 36,6% badanych, natomiast 63,4% nigdy o nich nie słyszało. Tylko 3,4% ogółu badanych słyszało o opcjach towarowych, a 96,6% respondentów nie знаło ich.

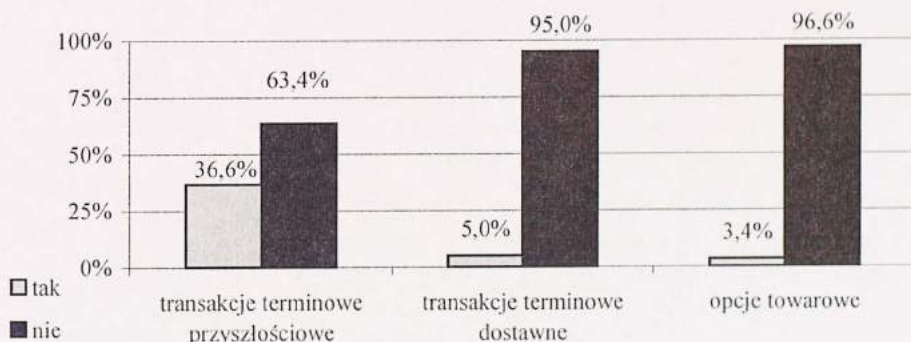

Rys. 3. Źródła informacji na temat standardów jakościowych

Fig. 3. Source of information on quality standards

Źródło: Badania własne.

Source: Own research.

Rys. 4. Znajomość rynkowych instrumentów zarządzania ryzykiem cenowym

Fig. 4. Knowledge of market price risk instruments

Źródło: Badania własne.

Source: Own research.

WNIOSKI

Wyniki przeprowadzonych badań można przedstawić w następujących wnioskach.

1. Najbardziej popularnym źródłem pozyskania informacji przez producentów rolnych jest prasa i telewizja. W najmniejszym stopniu korzystają oni z nowoczesnych form przekazu, jakimi są firmy konsultingowe, Internet i giełda.

2. Rolnicy nie dysponują dostateczną informacją na temat sposobów zarządzania ryzykiem cenowym. Nagminny jest fakt, że rolnictwo w strukturze polskiej gospodarki zajmuje mało istotną pozycję. Wynika to z dużego geograficznego rozproszenia rolników oraz ich ogólnie słabej pozycji na rynku. Rozproszeni rolnicy nie są w stanie przeciwstawić się zorganizowanej sile przetwórców surowców rolniczych. Nie dokonując świadomej negocjacji cen, rolnicy nie mają szans na osiągnięcie zysku wynikającego z różnicy między ceną wyrobów gotowych a ceną dóbr nabywanych przez konsumentów.
3. Stan wiedzy polskich rolników na temat rynkowych instrumentów zarządzania ryzykiem cenowym jest niewielki. Znajomość najpowszechniejszych transakcji terminowych dostawnych potwierdziło 5% respondentów.
4. Polscy producenci w sposób świadomy dostosowują jakość produkowanych towarów rolnych do wymogów rynku. Zdali sobie sprawę z tego, że fakt przystąpienia Polski do struktur Unii Europejskiej wymusił na nich konieczność wytwarzania większych i bardziej jednorodnych partii towarów.

PIŚMIENNICTWO

Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa, 2005: Czym jest FAMMU.

[w:] <http://www.fapa.com.pl/fammu/index.html>

Oleński J., 2000: Elementy ekonomiki informacji. Podstawy ekonomiczne informacji gospodarczej. Uniwersytet Warszawski, Warszawa.

Sznajder M., Trębacz A., Adameczyk G., 1997: Rynek rolny. Katedra Ekonomiki Gospodarki Żywnościowej AR w Poznaniu, Poznań.

Zielone Brygady, 1999: Co to jest informacja i jak uzyskać do niej dostęp. Poradnik zielonego dziennikarza – jak jeszcze lepiej pisać ZB – publikacja doszkoleniowa. Wydawnictwo Zielone Brygady, Kraków. [w:] <http://www.zb.eco.pl/bzb/31/index.htm>

THE ROLE OF INFORMATION IN PRICE RISK MANAGEMENT IN AGRICULTURE, IN SELECTED COMMUNES IN WIELKOPOLSKA

Abstract. The main goal of this article was to examine the role of information, especially information of price risk management among Polish farmers in Wielkopolska. Primary data, in a form of survey, were collected from 60 individual farms in 2002–2003. Specific requirements such as arable land up from 15 ha market scale production were followed. The results showed that Polish farmers lack knowledge about price risk management and its tools to protect themselves from price risk.

Key words: information, price, price risk management

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 05.12.2005